

02/04/2024

Проф. Драган Радоман: Правда Божија и слобода народна

Празнична бесједа “Правда Божија и слобода народна” професора Богословије Светог Петра Цетињског на Цетињу Драгана Радомана коју је произнио на Свечаној академији поводом Недјеље православља у крипти храма Христовог Васкрсења у Подгорици, 31. марта 2024. године

У спомен 220 година сарадње Светог Петра цетињског и Карађорђа у Првом српском устанкуи поводом 25 година Косовског полома и 20 година Косовског погрома

Ваше високопреосвештенство,

Часни оче ректоре,

Уважена господо хришћанска,

Стајати у овом свечаном тренутку прославе Недјеље православља и светих икона, и то баш на овом светом мјесту, под сводом Храма Христовог Васкрсења, пред овако уваженим скупом мудрих и честитих глава, заиста треба имати много храбрости и проговорити неку ријеч у спомен 220 година

сарадње, односа и једномислија Светог Петра Цетињског и вожда Карађорђа у Првом српском устанку, 25 година Косовског полома и 20 година Косовског погрома. Којом ли ријечи отпочети?

Голготска историја нашега народа и његове духовне мајке, свете Цркве православне, уче нас да “Васкрсења не бива без смрти”. Страдањима и разарањима које смо претрпјели вјековима и трпимо данас, већим дијелом је испуњена српска историјска путања него ли временима мира, процвата и напретка. “Наде нема право ни у кога, до у Бога и у своје руке” одјекују ријечи Горскога вијенца и испуњавају срца наша. Знали су то добро и спроводили у дјело Свети Петар Цетињски и вожд Карађорђе. Ево, навршава се 220 година од почетка Првог српског устанка, знаменитог у свој досадашњој нашој историји, као почетак коначне борбе за ослобођење и уједињење српског народа које је свој врхунац имало 1912. и 1918. године. Предуго је трајала та борба, преко стотину година и прескупо нас је коштала – више од 1 500 000 глава и то поизбраних глава витезова и војника, народа нашег јуначког, ено неких још у гудурама Тарабоша почивају. Гледано из библијске перспективе, сва је историја рода људског испуњена сукобима и ратовима, прогонима и страдањима. И иконоборачка јерес и борба је подуго трајала. Много крви и зноја је проливено и ево од 843. године, поносно носећи свете иконе, кличемо у Недјељу православља “Вјечан спомен”. Тим ријечима уписујемо у срца наша и спомен духовних витезова и јунака из рода нашег, који се подвигом и животом придружише браниоцима слаткога Православља, кроз вјекове.

Заиста, гледано са данашње временске удаљености, али и блискости, подвиг Светог Петра Цетињског и вожда Карађорђа, сврстава их у сами врх српске црквене и народне историје. Писано је о њима подоста и разним перима, добронамјерним, истинољубивим, али и завидним, непријатељским... У десној апсиди ове крипте почива један од најумнијих људи нашега времена који је о њима говорио и писао, ослоњен на библијски темељ Истине и Правде Божје. Међу до сада објављених 38 томова Изабраних дјела Митрополита Амфилохија, више стотина страница посвећено је духовном и моралном лику Пустињака Цетињског и “бичу тирјанах, хероју тополскоме, Карађорђу бесмртноме”. Богу великом сам захвалан да сам имао благослов од малена дјетета чтецирати у олтару Цетињског манастира и надахњивати се богомудрим бесједама нашега Ћеда, поготово на Лучиндан када је изговарао псаламске похвале и химне у част Светога Петра Цетињског. Охрабрен тим духовним наслијеђем, слободан сам да, у овом свечаном тренутку, приступим сагледавању личности и подвига Пустињака Цетињскога и Хероја Тополскога,

кроз призму њиховог и нашега времена које са поносом и чашћу гледа на њих, а чини ми се, са мало свијести, да и нашу генерацију као и потоње, обавезује њихов подвиг, узор и наслијеђе.

Ишчитавајући богомудре поуке исказане на страницама Светога писма, гледамо и спознајемо, колико нам је могуће, ону недостижну и необухватну тајну свијета и човјека, сусрет и прожимање Творца и творевине – видљиве и невидљиве. Врх тог односа јесте сарадња човјека тј. рода људског са Богом, али и окретање лица од Њега. Гледајући на дарове Божије дате свакомчовјеку, са пуним разлогом се каже да је људска душа микрокосмос, да обухвата у себи сву природу и дух Божји којим је задахнута. Препуно је људских повијести исказано у Библији, поготово на страницама Старога Завјета. Свима су нам добро позната казивања о Авраму, о Мојсију патријарху и вођи народа у невољама ропства и туђиновања. Познати су нам и животи владара и јунака Соломона, Давида, Саула... Добро је и душекорисно да у овом тренутку сагледавамо моралне основе њихових личности и са тог темеља да осмотримо личности “Црне Горе пресвијетлог светилника, миротворца и праведника, Петра великог, архијереја цетињског и чудотворца, пастира цркве и учитеља”[1] и вожда Карађорђа, “мача тирјанах” који “к циљу доспје великоме: диже народ, крсти земљу, а варварске ланце сруши, из мртвијех Срба дозва, дуну живот српској души”. [2] Посматрано са библијског етоса, поготово новозавјетног, јеванђелског моралног критеријума, може се уочити неколико паралела у животу и дјелу Петра Цетињског и Карађорђа. Непоколебљиваим је била вјера у Бога, Његову истину и правду и неумитна борба за ту истину и Правду кроз ослобођење народа од туђинског и иновјерног ропства. Детаљно су наши историчари описали сарадњу ове двојице духовних витезова и храбрих заповједника на бојном пољу.[3] Светом Петру, који је од најраније своје младости, када је још са 12 година примио монашки постриг у Цетињском манастиру, упиоу своје духовно и интелектуално биће највише вриједности хришћанског морала, најприје кроз свето богослужење, затим исчитавајући стародревне духовне књиге и записе, а потом и кроз мудре поуке монаха и митрополита. Тако духовно изграђен и оснажен могао се у младим годинама прихватити архијерејске службе у Црној Гори, Приморју и Скендерији и са њом повезаног претешког бремена, условно речено, етнарха тј. вође и стараоца народа који је тешко био притиснут између турског ханџара и латинског свилоног гајтана. Од оба су летјеле главе и натицане на коље тврђава у Скадру, Спужу, Никшићу...

Нико не може порећи да су мисли и срце Светог Петра Цетињског били упрти

у духу Мојсија, гледајући његов силазак са горе Синаја, носећи таблице Закона у рукама, када је окупио главаре црногорске и срочио Стегу 1796. године. И даље, пратећи повиг пророка Мојсија, повео је народ у слободу од вјековног поробљивача. Битке са турском војском, несразмјено бројнијом и опремљенијом, од оног јата црногорских јунака што се могло скупити и опремити са нешто оружја, на Мартинићима јула мјесеца и потом на Крусима у септембру 1796. године, био је подвиг раван старозавјетним догађајима. Далеко је одјекнуо глас о побједи малене, али пламтећег срца, војне дружине под командом Светога Петра Цетињског, који је и сам био рањен, али није спао са бијелца коња, већ усправно држао крст часни и узде у лијевици, а десницом са сабљом командовао.[4] Повијест о односу Петра Цетињског и заповједика турске војске, Махмут паше Бушатлије добро је позната и до данас одјекују оне потресне ријечи Светога: "Прођи ме се пашо и ове моје сиротиње! Ако је правда на твојој страни, дабогда прво зрно које пукло мене погодило! Али ако је правда на нашој страни, Бог нека пресуди!" И пресудио је Бог по правди својој, свједочи о томе лобања пашина која сеналази у ризници Цетињског манастира!

И одмах потом, на Лучиндан 1798. под сводовима манастира Свете Тројице Стањевићи, пред главарима и народом проглашава први дио "Законика обшег црногорског и брдског", убрзо допуњеног у Цетињском манастиру, 1803. да би имао 33 члана држећи се Христовог морала и симболично, година његове божанске мисије међу људима. И ко здраворазуман може, данас или било када, порећи да ови чиновни јунаштва и дубоког хришћанског расуђивања Светог Петра нису били утемељени на библијском наслеђу? !И ко може порећи да су ова дјела црногорског јунаштва најдубље подстакла Карађорђа и његову јуначку дружинуи загријала им срца кад су 1804. на Сретење, повели народ у бој за ослобођење и уједињење? Оно уједињење које је и Свети Петар осам година раније учинио послије битака на Мартинићима и Крусима. Оно ослобођење и уједињење о којему је 2. маја 1807. писао руском министарству спољних послова, именујући га "Славјаносербско царство"! [5]

Историјски и политички контекст времена и простора на коме су војевали не само мачем већ и дипломатским пером, Свети Петар Цетињскии вожд Карађорђе, ни по чему им није био наклоњен. Тешко јесагледати и разумијети колико се интереса сила овога свијета преклапало и сударало преко Балкана одувијек, а поготово почетком 19. вијека. У том неразмрсивом чвору тешко је било снаћи се и опстати. Добро је то осјетио на својој савјести Свети Петар ратујући са Наполеоном у Боки, са једне стране и са скадарким и херцеговаким пашама са друге стране, а стигле су га и одредбе мира у

Тилзиту 1807. А тек Карађорђеу свим оним државотворним биткама са дахијама, београдским, босанским и румелјиским пашама и још га сачекале одредбе мира у Букурешту 1812. Турска, Аустрија, Француска, Русија и неизбјежна Енглеска... сви су имали своје приоритете, а ви, балканске бунџије, зна се шта вам слиједује!

Трудећи се да опстану у балканском, а тиме и европском вртлогу сукоба интереса, Свети Петар Цетињски и вожд Карађорђе имали су истовјетну идеју водиљу, изграђену на највишим дOMETИМА српског државотворног и историјског наслијеђа. Немањићко и светосавско предање било им је нераскидива повезница. Необориви доказ високе свијести о томе јесу ријечи које је Свети Петар исписао у Историји Црне Горе и знаменитом спису о Славеносербском царству. И Карађорђе, да ништа друго није изговорио или написао у безбројним прогласима и дипломатским списима, довољно је прочитати ријечи које је упутио Петру Цетињском, у писму од 4. априла 1806. године уочи битака на Мишару и Делиграду: "Ми смо свагда и у срцу и у мислима, да ћете ви кад било, српском народу у ослобађању велика и моћна потпора бити. Тако смо од почетка нашега устанка, све до данас, једнако на вас и на ваше славне Србе, Црногорске витезове, и очи и срце наше обраћали, као на једину слободну, независну и преславну државу. Црногорци су они Срби који ће у општем ослобођењу прву помоћ роду своме учинити, да с леђа од туда на Босну ударите. Да дижемо све што се честитим крстом крсти, да устане и Босна и Херцеговина на обшеје свију Србаља избављеније и да живимо заједно сједињени као што сам Бог заповиједа, који је у нас једну исту српску крв улио".[6]И из осталих дјелова њихове преписке, која нажалост није сачувана цјеловита, види се државотворна снага која је обојицу подстицала у једномислени и једнодушни наступ у борби за ослобођење и уједињење цијелог народа на својим историјским просторима. Добро је знао Вожд Карађорђе да „правда држи земљу и градове“ и стога је, попут Петра Цетињског, са првом зором слободе радио да се успостави правни поредак утемељен на хришћанском моралу. Мудри прота Матија Ненадовић дохватио се пера, и гледајући у светосавску Крмчију и Душанов Законик, уобличио прве правне одредбе које је пар година касније Карађорђе допунио уставним прописима и као круну прогласио Законик 1811. године.[7]Пораз устанка, страдање народа, губитак територија, Карађорђево избјеглиштво 1813. и тргична смрт 1817. дубоко су повриједили душу Светога Петра Цетињског. Само Бог зна колико је крвавих суза пролио, на кољенима у својој ћелији подно звоника Цетињског манастира, молећи се за упокојење душе Карађорђеве и његових сабораца. Остало нам је туробно свједочанство кроз неколико реченица записаних у писму главару Сави Пламенцу, 20.

јануара 1818.: “А што у истом писму изговара за нашега жалоснога покојника Кара Георгија, то је неисцијељена рана не само садашњим него и будућим од рода нашега чесним и добромисленим људем. Ја ово са слезами пишем без којих и помислит о томе не могу, воображавајући какав стид и поруганије пада на цијелу нашу нацију и сувише гњев Божји који се излива за тако страшно злодјејства и крвопролитије”.[8]Нема, дакле мјеста чуђењу да је и његов врли ученик и наслиједник, Петар II – Ловћенски Тајновидац, оним антологијским стиховима “Посвете праху оца Србије” отпочео “Горски вијенац”– личну карту српског херојства, јунаштва и чојства. На том трагу придодао је и наш Ћед ону знамениту бесједу о четири главе мученичке, четири крајеугаона камена међаша српске народне куће и историје: глава Јована Владимира из 1016; глава Лазарева из 1389; глава Карађорђева из 1804. и глава вође Трећег српског устанка из 1941. године.[9]

Завршавам ово историјско подсјећање споменом на два трагична догађаја савременог страдања нашег народа и Цркве. Осим ових најмлађих који су у овом тренутку са нама, готово сви ми, средњих година и ове наше сиједице главе, свједоци смо апокалиптичних дана и догађаја којима је окончан 20. и почео 21. вијек. Током читаве последиједње деценије 20. вијека вијало се крваво ратно коло на просторима бивше Југославије, поготово на српским духовним и историјским просторима. Окончано је, дај Боже да јесте, Дејтонским споразумом 1995. и Кумановским актом 1999. године. Цијена и последиједице по српски национални корпус су трагичне. Још су свјеже ране на нашем духовном и народном бићу. Оне су увећане Мартовским погромом 2004. године. Данас, када се молитвено сјећамо жртава Свете цркве које је поднијела у току икоборачке јереси, сјећамо се и жртава из овог најновијег страдања нашег православног народа. Мирне душе можемо рећи, а тако и верујемо, да монах Харитон и анђелка мала Милица Ракић, са хиљадама страдалника, косовских полоника, стају пред Лице Божје, раме уз раме са светим Стефаном новим, игуманом Авксентијеве горе у Витинији, који је мученичком крвљу запечатио вјерност Светом црквеном предању, канонима и иконама. Стају ови мученици, раме уз раме и са војницима и војсковођама које предводи цар Лазар и у наше дане придружени му потпуковник Леовац и мајор Тепић. Свима им кличемо: Вјечан спомен! Косовске и метохијске жртве призивају нас да добро упамтимо и вазда имамо на уму ријечи Ловћенског Тајновидца “Нада нема право ни у кога до у Бога и у своје руке; Надање се наше закопало на Косово у једну гробницу!” А ми знамо гдје је та гробница – ено је подно олтара Пећаршије. И знамо и вјерујемо да ће одатле васкрснути, јер ће га васкрнути васкрсли Христос – Сунце правде и истински бранич слободе народне!

Хвала на пажњи!

Извори и литература:

Благојевић М. – Медаковић Д., Историја српске државности, књ1, Нови Сад 2000.

Вуксан Д., Петар I Петровић Његош и његово доба, Цетиње 1951.

Изабрана дјела Митрополита Амфилохија, књ. 20, Цетиње 2010.

Изабрана дјела Митрополита Амфилохија, књ. 25, Цетиње 2019.

Историја српског народа, СКЗ, V/1; Београд 1993.

Јовићећевић В., “Митрополит Петар I и Карађорђе – лицем у лице” у зборнику

Први српски устанак у Црној Гори и Херцеговини и хришћанска Европа (1804-1813), Цетиње 2006.

Лекић Д., Спољна политика Петра I, Цетиње 1950.

Љушић Р., Вожд Карађорђе, 1-2, Београд 1995.

Миловић Ј., Петар I Петровић Његош, Књ.1, Титоград 1987.

Мирковић З., „О изворима Карађорђевог Законика“ у зборнику Први српски устанак у Црној Гори и Херцеговини и хришћанска Европа (1804-1813), Цетиње 2006.

Павићевић Б., Петар I Петровић Његош, Подгорица 1997.

Пејовић Ђ., Црна Гора у Доба Петра I и Петра II, Београд 1981.

Поповић П., (прир.), Односи Србије и Црне Горе у XIX веку, 1804-1903, Београд 1987.

Поповић П., Црна Гора у Доба Петра I и Петра II, Београд 1951.

Савић В., Карађорђе, документи 1-3, Горњи Милановац 1988.

Станишић Д. (ур.), Бој Црногораца и Брђана с Махмут пашом 1796.-Зборник радова о биткама на Мартинићима и Крусима, , Цетиње 1996.

Павићевић Б.-Распоповић Р., Црногорски законици, Правни извори и политички акти од значаја за историју државности историје Црне Горе, књ. 1, док. бр. 9.

(Аутор је професор Богословије Светог Петра Цетињског на Цетињу. Професор Драган Радоман празничну бесједу је произнио на Свечаној Академији поводом Недеље Православља, у крипти храма Христовог Васкрсења у Подгорици у недељу 31. марта 2024. године. Академију поводом Недеље Православљакоју традиционално организују Богословија Светог Петра Цетињског и митрополија Црногорско-приморска)

[1] Тропар Светом Петру Цетињском спјевао Митрополит Амфилохије.

[2] Ловћенскога Тајновидца Петра “Посвета Праху Оца Србије” на почетку Горског вијенца.

[3] Историја српског народа, СКЗ,V/1; Ћ. Пејовић, Црна Гора у Доба Петра I и Петра II, Београд 1981; Ј. Миловић, Петар I Петровић Његош, Књ.1, Титоград 1987; П.Поповић, Црна Гора у Доба Петра I и Петра II, Београд 1951; Б.Павићевић, Петар I Петровић Његош, Подгорица 1997; Р. Љушић, Вожд Карађорђе, 1-2, Београд 1995; М.Благојевић-Д.Медаковић, Историја српске државности, књ1, Нови Сад 2000; В. Савић, Карађорђе, документи 1-3, Горњи Милановац 1988; П.Поповић, (прир.), Односи Србије и Црне Горе у XIX веку, 1804-1903, Београд 1987; Д.Вуксан, Петар I Петровић Његош и његово доба, Цетиње 1951; Д.Лекић, Спољна политика Петра I, Цетиње 1950.

[4]Бој Црногораца и Брђана с Махмут пашом 1796.-Зборник радова о биткама на Мартинићима и Крусима, Д.Станишић (ур.), Цетиње 1996.

[5]Црногорски законици, Правни извори и политички акти од значаја за историју државности историје Црне Горе, књ. 1, док. бр. 9, 51-54.

[6] В. Јовићећевић, “Митрополит Петар I и Карађорђе – лицем у лице” у зборнику Први српски устанак у Црној Гори и Херцеговини и хришћанска Европа (1804-1813), Цетиње 2006, 101-124.

[7]З.Мирковић, „О изворима Карађорђевог Законика“у зборнику Први српски устанак у Црној Гори и Херцеговини и хришћанска Европа (1804-1813), Цетиње 2006, 259-274.

[8] Исто.

[9] “Жртвена глава вожда Карађорђа” у Изабрана дјела Митрополита Амфилохија, књ. 20, Цетиње 2010, 268-279; “Света жртва вожда Карађорђа”, Изабрана дјела Митрополита Амфилохија, књ. 25, Цетиње 2019, 389-393.

mitropolija.com